

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ ХУДОЖЕСТВЕНИТЕ ПОЛЕМИКИ НА сп. „ФИЛОСОФСКИ ПРЕГЛЕД“ (1929 – 1943)

Елка Трайкова

Когато през 30-те години на ХХ в. Димитър Михалчев създава сп. „Философски преглед“, българската наука, литература и култура отдавна вече са преодолели периода на национална самодостатъчност, изолираност и травмиращи комплекси за архаична самобитност. Модернистичният дискурс налага не като експеримент, а като реалност нов тип изказ със засилена художествена фикционалност и естетико-философска многозначност. Интелектуалният модел, вграден в концепцията на „Философски преглед“, е несъвместим с пиедесталното отношение към световните влияния, отхвърля тяхното репродуциране или епигонски подражания, настоява на критическата им интерпретация, опирайки се на фундамента на една значителна като постижения и устойчива като развитие родна традиция. А това не предполага извеждането на полемичния акцент *родно – чуждо*, а намирането на най-оригиналния синтез между традиция и новаторство. Така амбициозният проект на списанието да изгради елитарно пространство на хуманитарните идеи, които влизат в продуктивни интердисциплинарни диалози, се оказва изключително успешен.

Мисията на Димитър Михалчев и сътрудниците на „Философски преглед“ е да бъдат духовен коректив, а като критерий за ценност се приема не бунтът срещу нормата на националното като научни постижения, език и проблематика, а пораждането на нови смислови значения, които се вписват като равностойни постижения в европейската научна мисъл и художествени процеси.

В списанието не се толерира популярният тогава колаж от хаотично

подбрани научни текстове, а се оформят тематични кръгове, чиито проекции се търсят в дълбочина. Това са четива за посветена публика. Просветителството е изместено от интерпретацията и критичния подбор. Информацията за европейските естетико-философски тенденции не е нужна само като аргумент за противопоставяне или като модел за прилагане. В периода на съществуването на списанието тя битува като равнопоставен факт в научното и културното пространство и се приема или отрича без особен драматизъм.

Високата ерудиция, модерният стил, свободното общуване с класическите и модерните научни тенденции и тяхното творческо репродуциране се налага като задължително условие за публикуване в списанието. Д. Михалчев никога не прави компромис в името на кокетно ухажване и лесното привличане на масовия читател със сензационни текстове, с коментари на злободневни теми и пикантни проблеми. Поставянето на акценти върху стойностното научно знание, теоретичното осмисляне на художествените процеси, обглеждане на широк кръг от философски проблеми, провокирането на дебати за актуални тогава научни концепции: за биологизма в социалния живот, за формиране на националното съзнание, психоаналитичните изследвания на различни социални прослойки, тълкуването на моралните, етични, религиозните измерения на българската душевност, непримиримото отрицание на дъновизма – това е бегло маркиране на интелектуалния кръг от теми, които се обсъждат на страниците на изданието.

Така „Философски преглед“ се превръща в институция, която въплъщава пътя – динамичен, полемичен, продуктивен, по който се развиват българската философска мисъл и култура до септември 1944 г.

Критиката и есеистиката – литературна, художествена, с общокултурна и обществено-политическа тематика – съвсем не са случайни явления в

списанието. Без да бъдат доминиращи тези публикации не са маргинално положени в неговата концепция, а до голяма степен допълват облика му на комплексно издание с устойчиво и авторитетно присъствие в социокултурното пространство. „Философски преглед“ заема по-дистанцирана позиция спрямо полемичните сблъсъци, характерни за културния живот през 30-те и 40-те години на XX век, въпреки че в списанието се поддържа рубрика „Полемии“, в която се дебатира теми, актуални за социокултурния живот тогава. Те не се капсулират само в контекста на родното, а се търси тяхното интерпретиране през класически и модерни научни парадигми. Полемичният стил, който се налага в списанието рязко се оттласква от личните обиди, колоритни квалификации, нещадящи достойнството на опонентите, категорично настоява за прецизното изграждане и логическо аргументиране на система от възгледи и идеи. Във „Философски преглед“ съществува един негласен етичен кодекс, който неговите сътрудници неотменно спазват. Необузданите си полемични страсти неговите редовни сътрудници развихрят в други издания. В дълголетното си съществуване изданието не си позволява да привлича читатели със скандалните спорове със сериална продължителност, затова тук ще бъдат маркирани някои от полемичните полета, които статии на Александър Балабанов, Кирил Кръстев, Константин Гълъбов, Александър Теодоров-Балан, Никола Илиев и др. създават в списанието.

„Златорог“ посреща създаването на „Философски преглед“ със статия на Д. Димов¹, който не е от емблематичните сътрудници на елитното литературно списание. Авторът бегло споменава, че това това е сериозно и обективно издание с „издържан“ естетически вкус, което „милее за културното повдигане на своя народ“. В контекста на това похвално начинание обаче той вижда публикувана една статия с „твърде банално

---

¹ Димов, Д. Списание „Философски преглед“. – *Златорог*, X, №2, 1929, с.133.

съдържание“, която създава „философска интрига“². Димов визира разгърнатата критическа студия на Никола Илиев, която категорично, аргументирано и пристрастно оспорва тезите изложени в „един български труд върху душата и религиозното съзнание“³.

Тази статия дава повод на Димитър Михалчев, който на фона на удовлетворението, че: „Появата на „Философски преглед“ беше посрещната с най-добри чувства. Всички посветиха отделни статии за нашето списание, предрекоха му много добро бъдеще, изтъквайки богатството от проблеми, които то е подбрало като трайна област“⁴, прави рязък преход към обвинението, че единствено „Златорог“, списанието претендиращо за висок художествен вкус е посрещнало новото издание „недружелюбно“ с „лицемерни похвали“. Този кратък текст, дава точна представа за полемичния стил на главния редактор – синтез между дистанцирания, спокоен и обективен тон на обобщение и анализ и язвителни характеристики, които не щадят нито научните компетентности, нито личността на опонента му. Според него: „Философът на „Златорог“ Д. Димов е една досущ необистрена глава, която още преди да получи дързостта да писателствува, ще трябва още дълго да чете, за да научи елементарни неща“. Той отправя и твърде язвителна препоръка към сътрудниците на „Златорог“: „Глупостта е Божи дар, но човек не бива да злоупотребява с него“. Но не това е най-важно в случая, а умението му да изгражда убедителни интелектуални конструкти не само в разгърнати статии, а и в тази кратка полемична реплика. Той всъщност създава синтезиран междутекстуален прочит на идеите на Атанас Илиев и Никола Илиев и с това формира полето, в което спорът между тях се превръща в устойчиво тематично ядро. В полемиката, която се възобновява в различни

---

² Илиев, Н. „Между Бергсона и Ремке“. – *Философски преглед*, I, 1929, №1, с. 88–108.

³ Илиев, А. *Душа и религиозно съзнание*. София, 1928.

⁴ Михалчев, Д. „Златорог“ за „Философски преглед“. – *Философски преглед*, I, 1929, № 2, с. 262–268.

години от издаването на списанието и по различни поводи, конкретните статии се използват като илюстративен материал, аргументирайки опозицията Анри Бергсон – Йоханес Ремке. Авторите внимателно подбират цитатите от концепциите на двамата философи, така че да успеят да убедят в собствените си тези променящата се и придиричлива читателска публика. Това са интелектуални дискусии⁵, в които тя трябва да бъде привлечена като съучастник в разрешаването на основополагащата опозиция „интуиция или разум“. В различните текстове тази философска алтернатива има многопосочни прагматични интерпретации. Например: интуиция или метафора; възможна ли е интуицията при обучението в средните училища и др. Според сътрудника на „Философски преглед“ Н. Илиев: „Метафората няма място в една истинската наука. Науката не трябва да заспива на метафората, а трябва да се стреми да я замени с преки изрази“⁶, но пък интуицията „има място във всички класове и дори в първоначалното училище“⁷. Съвсем основателно той твърди, че тя неосъзнавано, манипулативно или рационално е част от всички педагогически подходи.

Александър Балабанов е един от активните сътрудници на „Философски преглед“. Дебютът му в списанието е със статията „Делото на д-р Кръстев“⁸. Тя влиза в полемична напрегнатост със собствените му оценки и текстове за редактора на „Мисъл“. Въпреки подзаглавието „Трагедията на един литературен догматик“ той е убеден, че „както във всяка трагедия, така и тука – не грешките създават прелестта, а дълбоките пориви, благородните помисли и волята, и силата на една дарба и на една героическа енергия“. В тази студия професорът създава един многостранен и обективен творчески портрет на критика. Отминалото десетилетие от смъртта на д-р Кръстев (1919) му позволяват от позицията на обективния,

---

⁵ Илиев, Н. Още няколко думи за Бергсона и Ремке. – *Философски преглед*, I, 1929, с. 88–109.

⁶ Илиев, Н. Критически бележки. – *Философски преглед*, III, № 11931, с. 103–105.

⁷ Цит. статия.

⁸ Балабанов, А. Делото на д-р Кръстев. – *Философски преглед*, I, 1929, № 2, с. 204–218.

но и отстранен наблюдател да очертае неговото реално място в социокултурното пространство на българската литература.

Балабанов разгръща тезата си, че активно налаганата от създателя на „Мисъл“ критическа парадигма за *тенденциозността* „покрай хубавите работи, сътвори и някои бели в българската литература“, защото, поставяйки твърде еднозначно и схематично това критическо клеймо, той „...уби или сломи някои твърде крехки и доста интересни български стремежи към същинска поезия, към поезията на живота и за живота, към разбирането на големите, на основните класици в поезията, към древните, които именно са били и са искали да бъдат само тенденциозни...“⁹. Авторът признава сериозните научни познания и високата ерудиция на д-р Кръстев, но внушава, че неговите текстове са обременени от теоретични формули и от прекалено цитиране на чужди авторитети: „теорията за Кръстев бе всичко, колкото и да бе по някой път сива, както всяка теория; тя бе релсите, по които се движеше неговият интелект“. Балабанов смята, че въпреки демонстрираната „почти неразделна връзка, макар и само външна на четворката от „Мисъл“, при редактирането на самото списание личеше повече каприз и външна тенденция“¹⁰. Наистина списанието става предпоставка за създаване на първия литературен кръг у нас. Но би било несправедливо и неточно, ако се съгласим, че изданието огласява само „капризите“ или социокултурните позиции на кръга, както ни внушава професорът. Според него публично налаганата екзистенциална и творческа общност е многократно разколебавана от взаимни оценки и житейското им поведение: „въпреки делничната заедност на четиримата, въпреки техния задружен труд, всъщност Кръстев беше абсолютно сам“¹¹. И точно тази „духовна самотност“, тази воля за устояване според Балабанов правят още

---

⁹ Пак там, с. 420.

¹⁰ Пак там, с. 424.

¹¹ Пак там, с. 427.

по-значимо делото на д-р Кръстев, неговото силно интелектуално присъствие заслужава „още по-голямо удивление“. Той е убеден и аргументирано внушава на читателите: „В петдесетгодишния живот на България не е имало и скоро едва ли ще имаме личност с такова значение за българската литература“.

Тази висока оценка за мисията на д-р Кръстев е продължена и в статията на Константин Гълъбов „Същина и задачи на литературната критика“¹². В нея той обосновава своята теза, че художествената критика не е изкуство, защото нейните творби не могат да се изживяват естетически. Без полемична острота, с колегиална толерантност К. Гълъбов припомня теоретичните и философски пристрастия на д-р Кръстев, опитите му да реши еднозначно въпросите за стила, подхода и формата на литературнокритическия текст. В променения естетически контекст той се дистанцира от тезите, заложили в полемичния сблъсък между концепциите на „Мисъл“ и „Художник“ в началото на века. К. Гълъбов анализира драматичното раздвоение в критическата парадигма на д-р Кръстев като невъзможност да намери хармония между прагматичното възприемане на обекта на критическата деконструкция и емоционалното съпреживяване, което той създава. Именно затова според него критиката не е наука, а интелектуална игра. Тя не е и изкуство, което трябва да привлича с блестящи фрази, но е творба, която въвлича читателя в примамливия лабиринт на естетическото съпреживяване. В тази сложно конструирана статия, Гълъбов експлицитно заявява заслугите на д-р Кръстев да съгражда фундамента на българската художествена критика, опровергава наложената формула за неговия догматизъм на високомерен съдник. С текстовете на Ал. Балабанов

---

¹² Гълъбов, К. Същина и задачи на литературната критика. – *Философски преглед*, I, 1929, № 2, с. 191–204.

и К. Гълъбов „Философски преглед“ оказва своята почит към личността на д-р Кръстев, но и през различни оптики реабилитира модела на литературнокритическа интерпретация, който той създава. Без полемична острота, с колегиална толерантност К. Гълъбов припомня теоретичните и философски пристрастия на д-р Кръстев, опитите му да реши еднозначно въпросите за стила, подхода и формата на литературнокритическия текст. В променения естетически контекст той се дистанцира от тезите, заложи в полемичния сблъсък между концепциите на „Мисъл“ и „Художник“ в началото на века. К. Гълъбов анализира драматичното раздвоение в критическата парадигма на д-р Кръстев като невъзможност да намери хармония между прагматичното възприемане на обекта на критическата деконструкция и емоционалното съпреживяване, което той създава. Именно затова според него критиката не е наука, а интелектуална игра. Тя не е и изкуство, което трябва да привлича с блестящи фрази, но е творба, която въвлича читателя в примамливия лабиринт на естетическото съпреживяване. В тази сложно конструирана статия, Гълъбов експлицитно заявява заслугите на д-р Кръстев да съгражда фундамента на българската художествена критика, опровергава наложената формула за неговия догматизъм на високомерен съдник. С текстовете на Ал. Балабанов и К. Гълъбов „Философски преглед“ оказва своята почит към личността на д-р Кръстев, но и през различни оптики реабилитира модела на литературнокритическа интерпретация, който той създава.

В редица от текстовете публикувани в списанието се прави опит за изграждане на актуални тогава културологични модели – и в този смисъл те са важни исторически свидетелства за сложните литературнокритически и творчески метаморфози през разглеждания период. Показателен пример е

статията на Пантелей Зарев „Мисли върху развоя на литературата“.¹³ Нейното композиционно структуриране е подчинено на комуникативна отвореност към различни теоретични тези, на интелектуална игра с примери, привлечени от много чужди – класически и съвременни художествени творби. П. Зарев деконструира механизмите на литературния развой, опитва се да придаде на своите идеи за „литературния регрес“ максимално внушение за истинност. Аргументите му са положени в разгърнатата хронологична ос на литературното развитие, опитвайки се да изгради балансиран синтез между модерност и традиция, между радикалните предизвикателства на модернизма и историческите тематични и жанрови трансформации. Текстът създава усещане за обективна монолитност на критическия дискурс, но и поражда удивлението на съвременния литературен историк от разгърнатото цитиране на статията на Йордан Бадев „След аероживопис – аеропоезия“¹⁴. Ето на какъв цитат се позовава бъдещият бюстител на социалистическия реализъм: „След голямата и смела метла на Гьобелс в Германия, не биха били толкова ласкаво предупредителни към изкуство от рода на аероживопис. Впрочем в Италия, само преди 3–4 години, позициите на футуризма се бяха силно разклатили. Но футуристите, начело със своя първожрец, са извънредно гъвкави и приспособими. В идеите си и в манифестите си за Отечеството, за народа, за войната, политическата експанзия и пр., те са на фронта на фашизма, дори с изявите си като негови авангардни служители“. Наблюденията на убития без съд и присъда само година по-късно литературен критик, очевидно осъждат фашистките пристрастия на италианските футуристи. В статията на П. Зарев те не са само бегло маркирани, за да бъдат полемично опровергани. Те са повод за разгърнато излагане на собствените му аргументи, които тогава очевидно не са скован

---

¹³ Зарев, П. Мисли върху развоя на литературата. – *Философски преглед*, XV, 1943, № 1, с. 9–27.

¹⁴ Бадев, Й. След аероживопис – аеропоезия. – *Зора*, № 6252, 28 авг. 1942.

от идеологическите догми и той може да си позволи метафорична оригиналност и афористична експресия на словото, свободно да се позовава на литературнокритически тези, без страх от политически репресии.

Заглавията във „Философски преглед“ не търсят ефектни словесни игри. Те най-често са кратки и директно насочват към проблемното поле на статията, но избягват да задават тона на полемичния изказ. Той обикновено извежда системата от опозиции на нивото на анализа, а не на декларативните констатациите, внушава определена позиция чрез логическото деконструиране на чужди мнения, а не чрез манипулативното им отричане. В списанието се толерира творческата свобода и когато редакторите не са съгласни с дадена теза, те не налагат непрекословно или реторически ефектно своя дискурс, а обосновават мнението си обективно, понякога дори публицистично сухо и декларативно.

В статията на Константин Петканов „Характерни черти на българина“¹⁵ се смесват народопсихологически наблюдения, оригинални пословици и категорични класификации. Според него българският човек е несговорчив и пренебрегва изконните традиции, той е недоверчив и примитивен, но не е националист в тесния, фанатичен смисъл. Редакцияната бележка, вместо да създаде полемично напрежение, много деликатно се разграничава от изводите на младия тогава писател като намеква, че те са прекалено субективни и не отговарят на житейската философия на съвременния българин. И още – прави се уточнение, че неговите изводи са базирани на примери от традиционната култура, които по-скоро обобщават „черти на българския селянин, а не на градския човек“.

Тази етичен, толерантен диалог е характерен за стила на списанието, което предпочита да бъде своеобразен уравновесяващ център, а не арена на

---

¹⁵ Петканов, К. Характерни черти на българина. – *Философски преглед*, II, 1930, № 4, с. 353–368.

ожесточени полемични сблъсъци. В текстуално пространство на публикуваните материали се изгражда сложна плетеница от прецизни тълкувания и убедителни настоявания, в която различните мнения не само се маркират, а се търсят противопоставяния в сферата на значенията. Така максимално се покрива полето от възможни подходи към дадена теза.

В теоретичните дискусии, които се провеждат във „Философски преглед“ се проявяват не само утвърдените, но и периферните, слабо изявените процеси в духовния живот на България. Чрез сблъсъка на позиции се обозначават и актуалните тенденции и перспективите за промени в художествения и критическия дискурс. Без да се игнорира социокултурният контекст, фактологията е сведена до необходимия минимум, защото авторите се стремят да изградят убедителни теоретични мрежи, но не винаги успяват. В статията „Биологичен поглед върху изкуствата“¹⁶ Кирил Кръстев се опитва да разшири философско-интелектуалните пространства на различните изкуства като търси измеренията на тяхното въздействие върху човешката физиология. Есеистичните му наблюдения са облечени в ефектни фрази, но са твърде предпоставени и неубедителни. Според него „най-дълбоко физиологическо усещане предизвиква музиката“, а изкуствата на „полезното забавление, на удоволствията са киното и увлекателната литература“. Такива статии носят скрита полемичност, но не предизвикват интердисциплинарни диалози, защото не задават естетическа макрорамка и убедителни теоретични модели. Те са по-скоро авангардистки провокации, които списанието публикува, но не превръща в свой стил.

В парадигмата на латентната полемичност може да бъде четена и статията на А. Балабанов „Киното и съдбата на театъра“.¹⁷ Това е вариация

---

¹⁶ Кръстев, К. Биологичен поглед върху изкуствата. – *Философски преглед*, III, 1931, № 1, с. 37–46.

¹⁷ Балабанов, А. Киното и съдбата на театъра. – *Философски преглед*, II, 1930, № 2, с. 166–174.

на една от любимите му теми – театъра, който неизменно е в полето на неговия публицистичен интерес и почти винаги предизвиква остри коментари. Към това проблемно поле професорът подхожда както и към всичко, което дълбоко го вълнува, „със страстта на всички влюбени“ – според сполучливия израз на Александър Божинов. Неговите театрални статии винаги са писани по конкретен повод – пиеса, която му е направила силно впечатление, а по-често – такава, която го е възмутила, артистично изпълнение, режисьорски решения, сценография – всички онези компоненти, които изграждат един успешен спектакъл или предпоставят неговия сценичен провал. В статията публикувана във „Философски преглед“, той иронично коментира „онези интелигентни персони, не оригинални по природа, а оригинални само по желанието си да демонстрират своята култура“, които наричат киното „повърхностно изкуство“. Тук той коментира изкуствено създадения конфликт между двете изкуства, през оптиката на перманентния сблъсък между *млади* и *стари*; *традиция* и *модерност*, надграждайки своите тези за продуктивната симбиозата между киното и театъра. Възпитаник на античната култура професорът все пак внушава, че драмата е по-висше изкуство, а киното е нейна сянка и именно това обезсмисля патетичните ритуални жестове за неизбежната смърт на театъра. Неговият разгърнат сюжет, който преминава през исторически епохи и културни реалии завършва с прозорлива препоръка: „Излишно е и няма защо да се спасява театърът. Нека използва това, което киното може да му даде, но да вдълбочи себе си, да привлече с това, което едно кино – нито цветно, нито звуково може да даде. Да търси своя извор в поезията – само тя е безсмъртна!“.

Една от най-често коментираните полемични теми в периодичния печат е българският език и правопис. Публикуваните статии носят коренно различни послания и това предполага непримиримите сблъсъци между

радетелите за съхраняване на консервативната суверенност на езика и „граматиците“, които настояват за неговото реформиране. „Философски преглед“ не може да остане извън този национално значим дебат, още повече, че едни от най-видните представители на двете становища са негови постоянни сътрудници. Проф. Балабанов обвинява всички, които си позволяват да деформират със закони езика, да го осакатяват според личните си мнения, да му отнемат правото естествено да се развива и променя. Според него, затворени в своите теоретични разсъждения и анализи, езиковедите не усещат красотата и богатството на българското слово, не улавят естествените закони за развитието на езика и затова насилствено искат да го подчиняват на създадените от тях правила и схеми. Александър Теодоров-Балан, който без да споменава името или високо огласяваните тези на своя университетски колега ясно и точно формулира „Десетте заблуди за езика у нас“¹⁸. За съвременниците това е един очевиден полемичен диалог между опонентите. Балан безпрекословно настоява, че правото да „участват в книжовното устройство на българския език“ имат само компетентните специалисти, а не самозвани учени или писатели, дори те да са утвърдени. Според него „един български професор, класически филолог, е въвел това, че езикът е организъм“, които е оскверняван от всеки нов правописен закон или от всяка чужда дума. Езикът, според Балан „докле живее все се обновява“ и върху неговото развитие никой няма монопол. Силата, богатство и *хубостта* му са притежание на всички, които ги ценят. „Философски преглед“ нагледно показва, че не само художествената реч, но и научният език може да предаде най-тънките нюанси на мисълта и най-сложните интелектуални съждения.

Но не толкова благосклонни са в списанието към езика и стила на българските преводи. Те са четени не като възможност за ретроспективно

---

¹⁸ Балан, А.-Теодоров. Десетте заблуди за езика у нас. – *Философски преглед*, III, 1931, № 3, с. 287–291.

наваксване на пропуснатото, а като конструктивен фактор, ситуиращ българската култура като равностойна в европейския контекст. В списанието теоретично осмислят ролята на преводната литература като медиатор в диалога с читателите, като източник на информация и автентично познание. Статията „За българските преводи, преводачи и издатели“¹⁹ задава много тревожни въпроси и очертава твърде мрачна картина. Причините, които я пораждат са безкритичното отношение на издателите към езика и стила на преводите. И към това обективно наблюдение, подкрепено от много конкретни примери се добавя едно сексистко обвинение, нетипично за списанието, активно толериращо сътрудничеството на жени. Безразборното „консумиране“ на всякакви четива от домакините, превръща преводната литература в жертва на модата, „както в галантерия“. Този колоритен и лековат стил, който е необичаен за авторитетно издание като „Философски преглед“ омаловажава сериозността на поставените въпроси. Предложеното да бъде създадено „Дружество за защита на чуждите писатели от българските преводачи“ пародийно снижава проблема, който всъщност е основополагащ за равнопоставените комуникации със световната (вече) култура. Всеки брой на изданието показва, че редакторите държат те да бъдат преки, актуални и динамични, затова е странно, че тази често обсъждана тема не се разглежда по-детайлно и задълбочено.

През целия период на своето съществуване „Философски преглед“ последователно отстоява своята мисия – да налага висок научен стил и непрестанно да разширява и обогатява със задълбочени анализи и нови тематични полета българската култура в един наситен с трагични събития и болезнени екзистенциални предчувствия обществено-политически период.

---

¹⁹ Шишманов, А. За българските преводи, преводачи и издатели. — *Философски преглед*, XV, 191943, № 1, с. 73–84.

